

Ірен Роздобудько: «Глядач – особливо український – має виходити з зали переможним!»

Бесіду вела Лариса Брюховецька

– Пані Ірен, якщо я не помиляюсь, бажання співпрацювати з кінематографістами у вас виникло ще у 2000-х. Якою була мотивація і яким був перший досвід?

– Бажання працювати в кіно з'явилося в мене ще в школі, тоді я мріяла вступити до Київського театрального інституту. Хотіла бути режисером. Але в той час мені здавалося, що там вчать лише «небожителі», та й, крім любові до кіно і театру, участі в театральних гуртках, я не мала жодного уявлення про шлях, який довів би мене до цієї мети. За іронією долі я тепер викладач цього закладу. А серйозно все почалося у 2007 році, коли мені зателефонували з одного з київських продакшнів і запропонували написати сценарії за творами «Гудзик» і «Зів'ялі квіти викидають». Тоді я не мала досвіду в написанні сценаріїв, але була шалена мотивація: навчитися і стати професіоналом у цій справі. А за великим рахунком – здійснити давню мрію і реалізувати свою любов до кіно. І, звісно, зробити щось значуще, про що мрію і досі.

Перший досвід був складним, адже довелося самій доходити до всіх тонкощів і хитрощів кіносценаристики, дослухатися до порад режисерів, старанно приховуючи, що я в цій справі новачок. Мені хотілося одразу зробити все на гідному рівні. За свій перший сценарій до телефільму «Гудзик» режисера Володимира Тихого несподівано отримала першу премію в номінації «кіносценарії» на міжнародному фестивалі телевізійних фільмів «Маслина-Олива», який відбувся в Чорногорії 2008 року. Того ж року розпочалася і реалізувалася робота над мінісеріалом за «Зів'ялими квітами» з Ахтемом Сеїтаблаєвим і серіалом-трилером «Пастка» за моєю книжкою «Пастка для Жар-птиці» (реж. Сергій Лисенко). А відразу після неї Олесь Санін розповів про свій задум щодо «Поводиря»... Якщо коротко, за рік я стала сценаристом чотирьох цілком різних за жанрами і кількістю серій стрічок, попрацювала з чудовими, молодими і талановитими (а нині просто вже «метрами» в українському кіно) режисерами. Це був мій особистий, нікому не відомий рекорд «Гіннеса». Я й тепер думаю, що мало кому так поталанило – мати одночасно таку зливу фільмів і... отримати пропозицію щодо викладання в моєму улюбленому «Карпенка-Карого». Така

Письмениця і кіносценаристка Ірен Роздобудько.

собі казочка-реальність про «попелюшку», яка раптом потрапила до «фабрики мрій». Тоді я не знала, наскільки складний і неоднозначний цей шлях. Власне, минулого року зі мною відбувся подібний «тріумф»: за моїми сценаріями на 13-й (дебютний для режисерів) і 14-й Держконкурс команди різних продакшнів подавали п'ять фільмів за моїми сценаріями – «Подвійний імельман», «Вбити наречену», «Олена Теліга. Неймовірна», сатирична комедія «Карантин» і військова драма «Отче мій».

«Подвійний імельман» уже знято, а з фільмом про Олену Телігу ми отримали від експертів 42 бали при 35 прохідних, інші стрічки дістали добрі відгуки і «не пасли задніх». Але я досі думаю, що цей шлях тільки розпочинається, адже він не має кінця.

– «Кіно створюється на папері. І ці «папери» мусять бути такими, щоби, прочитавши їх, режисер зрозумів: це саме те, про що він хотів говорити зі світом!» Це ваше твердження правильне. Чи відображає воно ситуацію у кінопросторі України? Тобто, чи наші режисери охоче читають сучасних письменників, сценаристів? Якщо так, то хто ці режисери? Тому що нерідко складається враження, що рівень їхньої обізнаності з літературою, як класичною, так і сучасною, міг бути набагато кращим.

– Нині простежується тенденція, з якою я, як «уболівальник кінодраматургічного цеху», не можу згодитись на всі сто відсотків: режисери самі пишуть сценарії, не звертаючись ані до сценариста, ані до літератури (звісно, є винятки). І виходить так, що, роблячи свої «відкриття» і вигадуючи свої сюжети, вони й не здогадуються, що це вже існує в книжках – тільки в значно ліпшій якості. Розуміючи всі

Ірен Роздобудько і режисерка Віра Яковенко

амбіції режисерів, я все ж таки вважаю, що кожен має робити свою справу. Мені пощастило зустріти продюсера Галину Храпко, яка якраз є читачем всіх моїх книжок, і, якби на те вистачало її волі, ми зробили б цілий ряд різножанрових фільмів за творами українських авторів. Часом буває прикро від того, що наші «кінофабрики» шалено шукають свіжих сюжетів, скаржаться на «дефіцит ідей» і при цьому не цікавляться книжками, в яких їх – ціле море. З режисерів-читальників я назвала б Володимира Харченка-Куликовського, з яким у нас уже є три успішних мінісеріали. А нині він читає мою книгу «Тут і тепер», адже з цим проектом ми також перемогли на конкурсі телесеріалів.

– Ви вже неодноразово розповідали про вашу співпрацю як сценаристки у фільмі Олесь Саніна «Поводир». Говорили, що не з усім погоджуєтесь, про невиправдані дії персонажів, зокрема, що жінка, яку зіграла Джамала, не могла стати дружиною енкаведиста, про інші суперечності фільму. Фільм, проте, мав успіх у глядачів, адже він торкнувся болючого нерва – національної травми, пережитої українцями у ХХ столітті. Олесь Санін, який рідко знімає фільми, захотів умістити в цей фільм багато. А як ви визначили б жанр цього кінотвору? Чи, може, він узагалі поза жанром?

– У першому варіанті сценарію героїня Джамали не скорюється ї, зрештою, після шаленого успіху і слави, опиняється в злиднях. Такий варіант був мені ближчим і здавався логічнішим.

Коли Олесь переповів історію мандрівки американського хлопчика і сліпого кобзаря Україною 30-х років, у якій починалися Голодомор, репресії і, зрештою, відбувся розстріл кобзарів, я сказала: «Це історія на "Оскар"!». У ній було все: і елементи гостросюжетної драми (любов-злочин-політика), і те, що називається «тревелінгом» – хлопчик і кобзар перебували в русі і в конфлікті взаємодії двох світоглядів, а це завжди кінематографічно привабливий прийом, і сучасна лінія, котра починалась у... Швейцарії наших днів. Адже хлопчик Пітер, старечий голос якого виникає в коментарях протягом фільму, вижив, оприлюднив правду про розстріл кобзарів для світу і проніс свою любов до України і кобзарства через усе життя. І це, як на мене, давало надію на позитив для глядача. «Всі померли» – це трохи не для мене. Думаю, що глядач – особливо

український – має виходити з зали переможним! Але це моя особиста думка. Адже кіно – режисерське мистецтво, головний автор фільму – режисер.

А деякі суперечності у фільмі, про які казали критики, гадаю, виникли внаслідок того, що в ньому працювали чотири сценаристи і кожен поліпшував текст на свій розсуд. Мені здається, що за жанром це все-таки ближче до «українського поетичного кіно», в якому гарна візуальна складова подеколи переважає логіку і структуру.

– Десять у 2000-х Ахтем Сеїтаблаєв зняв телефільм за вашим твором «Осінні квіти». Я його не бачила, та хотілося б знати вашу думку про цю стрічку. «Я повернусь!» – сценарій, який ви написали для Ахтема Сеїтаблаєва задовго до анексії Криму. В ньому – епічна історія кримськотатарської дівчини від 1930-х до середини 1980-х років. Героїня, всупереч випробуванням долі, все життя мріяла повернутися до рідного Криму. І повернулася. Розкажіть про цю роботу. Чому вона не стала фільмом?

– Мінісеріал «Осінні квіти» за моєю книжкою «Зів'ялі квіти викидають» Ахтем Сеїтаблаєв зняв у 2008 році. Я дуже тепло ставлюсь до цього фільму. Власне, Ахтем досить делікатно підходить до авторської думки, з ним дуже комфортно працювати, та й книжку він прочитав. Мені здається, що ця «епопея» – а події відбуваються в 30-х роках і до наших днів – вийшла теплою, душевною, людиною історією. А от друга робота не склалася. Це також була епопея про кримськотатарську дівчинку Саїде, котра стала «праведницею світу», врятувавши від фашистів 80 єврейських дітей і майже в забутті дожила до глибокої старості. Фільм потребував величезних фінансових витрат і лишився «на папері». Я поверталася до сценарію кільканадцять разів, адже він подобався багатьом продюсерам.

Справді, він замислювався задовго до окупації Криму і був у дечому пророчим. Пізніше Ахтем зняв іншу, більш локальну, версію – «Її серце» (фільм «Чужа молитва». – Л.Б.). Проте буквально днями у мене виходить роман-апокриф за мотивами цієї історії – «Фаріде». Адже мені було шкода втрачати такий багатий і такий важливий, особливо тепер, матеріал.

– 2018 року ви написали роман «Прилетіла ластівочка» про видатного композитора Миколу Леонтовича, згодом на пропозицію продюсера Андрія Чернюка створили на його основі і сценарій. Що в перспективі? Чи можна сподіватися, що такий фільм з'явиться? Леонтович – дуже цікава постать в українській культурі. До речі, 1980 року на кіностудії ім. О. Довженка Станіслав Клименко зняв фільм «Дударіки», там композитор, якого зіграв Богдан Ступка, не був головним персонажем. Звичайно, то була суцільна іділія. Давно назріла потреба показати правду про Миколу Леонтовича і його загибель.

– Спочатку, більше п'яти років тому, була пропозиція від Андрія Чернюка написати сценарій про Леонтовича. Фільм одразу замислювався «з міжнародним розмахом» і залученням іноземних кінокомпаній. А причина проста: наш «Щедрик» ось уже понад 70 років і до наших днів лунає по всьому світу, як... американський «Гімн різдвяних дзвоників». І цей факт неймовірно вражає і зацікавлює іноземців, адже мало хто в світі знає, що аранжування пра-

давньої щедрівки належить нашому Миколі Леонтовичу і має вже більш ніж 100-річну історію. А саме життя композитора – трагічна загибель, кохання та й характер людини «не від світу цього» – повністю вкладається у всі стандарти захопливого кіно для світової аудиторії.

Від початку роботи я теж думала, що таку «ідилічну по-стать» важко загнати в межі напруженої драматургії. Але вийшло. Проте шлях від сценарію до фільму непростий. Особливо, якщо йдеться про копродукцію на такому рівні. Тож я написала книгу (її вже тричі перевидали), що дає враження, яким має бути фільм. Нині, за словами продюсерів, шлях до втілення ідеї на екрані поживавися. Особливо після того, як саме цього року НАРЕШТІ американці визнали «Гімн різдвяних дзвоників» аранжуванням нашого українського «Щедрика». Але шлях на іноземні ринки неймовірно довгий і складний. Доведеться чекати.

– Наступне питання болюче, тому що пов'язане з однією з ваших останніх робіт для кіно. 2020 року в конкурсі, який регулярно проводить Держкіно України, за оцінками експертної ради третє місце виборів ваш сценарій «Олена Теліга. Неймовірна». Фільм мав ставити Роман Бровко, передбачалась участь Польщі, де певний час жила Теліга. На жаль, вища інстанція (читай: владна верхівка) відхилила сценарій, адже нинішнє керівництво держави прийшло з відповідного «кварталу» і вище блазнювання, очевидно, не спроможне піднятися. Я читала цей сценарій: окрім цікаво виписаних біографій, історичного часу, він привабив насамперед образом героїні, адже ця аристократична жінка була людиною великої мужності, свідомої самопожертви. Моє питання треба адресувати радше режисерові, але цікавить і ваша відповідь. Пишучи сценарій, чи бачили ви акторку, яка змогла б узяти на себе таку відповідальність – зіграти Олену Телігу?

– У ситуації з відхиленням результатів пітчінгу найнезручнішим було те, що польська сторона готова була фінансово підтримати проєкт і просувати його далі за умови державної підтримки. Адже в Польщі сьогодні є велика зацікавленість в постатях національних героїв, про що свідчить успіх фільму Романа Бровка про Василя Стуса. Оскільки з боку держави такої підтримки не виявилось, то продюсерові й режисеру довелося просити вибачення в зацікавлених проєктом польських партнерів.

Але одразу скажу: ми все одно перемогли! Скаandalна ситуація з тим пітчінгом зіграла на руку: я майже повністю переписала сценарій, додала цікавих і дуже важливих для України постатей. І з мінісеріалом на чотири серії наша команда на чолі з продюсером Галиною Храпко і режисером Романом Бровком перемогли в конкурсі УКФ зі створення телесеріалів.

Щодо вибору акторки ви, пані Ларисо, цілком маєте рацію: завдання складне. Адже увесь фільм будується на центральному персонажі. Олена, за задумом, присутня в кожній сцені. І тому на акторку ляже величезна відповідальність відтворити цей характер правдиво від 15 до 34 років. Досі Олену Телігу розглядають у якомусь пафосному ракурсі, досі вона постає перед молодими сучасниками, мов пам'ятник. А насправді ця жінка була – без метафор! – неймовірною. Всі її сучасники писали про неї

Ірен Роздобудько зі своїми студентами.

Інститут екранних мистецтв КНУКТ ім. І. Карпенка-Карого.

лише із захватом – про її «усмішку Джоконди» (вона завжди усміхалась), про її поривчастість, емоційність, різку зміну інтонацій і настроїв, про те, що вона була вправною і талановитою танцюристкою, «іконою стилю» (як сказали б сьогодні), інтелектуалкою, яка могла двома словами поставити на місце будь-кого, жінкою, в яку закохувались «і старий, і малий». Всі її слова і вірші актуальні до сьогодні. Гадаю, така роль стане «візитівкою» для будь-якої акторки. Проте вона має не грати – а СТАТИ Оленою. А це нерально складне завдання, адже, як писав про Телігу її молодий соратник Олег Штуль, «таких більше немає і не буде». Поки що ми представляли на пітчінгу тизер, у якому Олену зіграла молода актриса Юлія Шугар. Є ще кілька кандидатур. Але остаточного рішення не ухвалено.

– Нещодавно я прочитала повідомлення про початок зйомок ігрового фільму «Подвійний імелман» режисерки Віри Яковенко за вашим сценарієм. Ви багато спілкувалися з людьми з окупованих територій. Йдеться у сценарії про членів екіпажу, які після падіння українського літака опиняються на окупованій території Донбасу і змушені вибиратися звідти поодиноці. Розкажіть, як склалася співпраця з Вірою Яковенко?

– З Вірою склався цілком комфортний альянс. Я шалено бажаю їй сил і успіху. Адже для неї це буде дебют у повному метрі, своєрідна «візитівка» на подальше. І тому я максимально дослухалась до її бачення і відчуття. Знаю, що вся команда працювала з радістю і натхненням. Може, тому, що насправді цей фільм не традиційний фільм про війну і навіть не про реальну історію матері, що поїхала на окуповану територію за своїм сином. Наскільки я знаю, фільмів за цим реальним фактом уже кілька і всі вони різні й важливі. Наша історія – про людські стосунки, майже кожна сцена – прихований у зрозумілих діалогах важли-

вий посил для глядача. Принаймні я так писала: аби без пафосу і різних героїчних вчинків розповісти про шалені «подвійні імелмани», котрі відбуваються у свідомості різних людей, що жили поруч, їли один хліб, співали одні й ті самі пісні і раптом заговорили про якесь міфічне відокремлення від власної батьківщини. Гадаю, що невдовзі настане час, коли такі речі варто буде осмислити з точки зору психології. Як людині, яка до 24-х років жила на Донбасі, мені це особливо цікаво.

– Ви викладаєте сценарну майстерність в Інституті екранних мистецтв. Кого зі своїх учнів – тих, що вже закінчили навчання, і тих, хто вчиться, – можете назвати як реалізованих у цій рідкісній професії? Чи є вже фільми, зняті за їхніми сценаріями?

– От, знаєте, зараз назву кілька прізвищ – і ці мої молоді запишаються і покинуть працювати над собою. Вони такі! Звісно, є перспективні студенти, яких я намагаюсь дуже обережно «виروشувати». Назву кілька імен з режисерського курсу Валентина Марченка, яким викладала кінодраматургію і які вже цікаво заявили про себе на різних міжнародних і вітчизняних кінофорумах, ставши лауреатами і переможцями. Скажімо, Роман Любий з фільмом «War Note», Олександр Солдатов із фільмом «Кава по колу», Дмитро Ковальський зі стрічкою «Ідеальна родина», Станіслава Доронченко з фільмом «Мій друг Дон Кіхот». На жаль, ситуація з пітчінгами Держкіно така, що нинішні молоді неохоче беруть у них участь, наперед знаючи всі «розклади». Вони шукають своїх шляхів на інших, зокрема й міжнародних, майданчиках. І молодці! Надія – на них.

– За останні кілька років українське кіно заявило про себе цікавими творами. Я не сумніваюсь, що ви переглядаєте українські фільми. Що вам заімпонувало, що хотіли б виділити? Фільми, імена? Можливо, бачите якісь тенденції? Чого йому, на вашу думку, бракує?

– Намагаюсь дивитися все. Називати конкретні імена завжди важко, адже всі вподобання суб'єктивні. Але спробую – коротко. А отже, якщо поглянути в «докарантинний час», тобто на два роки назад, коли ходила в кінотеатри, то була в захваті від «Гуцулки Ксені», «Донбасу», «Позивного "Бандерас"», «Наших котиків», «Додому», «Моїх думок тихих», «Черкас», «Героя мого часу». Власне, вболіваю за всі стрічки і вважаю, що з кожним роком якість фільмів стає потужнішою. Із серіалів – «Кайдашева сім'я», «Сага», «Хованки».

А тенденції, які впадають в моє суб'єктивне око, такі.

У «плюс»: виникає цікаве молоде авторське кіно. В «мінус»: звукова скоромовка, заховування і неважливість реплік як «авторський прийом» (до речі, про це чула чимало нарікань від пересічних глядачів).

У «плюс»: пошук нових форм. У «мінус»: безжанровість, занурення в епізодичність без міцної зв'язки і мотивацій.

У «плюс»: звернення до українських реалій і характерів. У «мінус»: наслідування іноземних екшенів і технологій з красивою картинкою. І таке саме вторинне наслідування прийомів українського поетичного кіно.

Закінчимо «плюсом»: попри всі наші негаразди, українському кіно бути!

7 лютого 2021 року

Сергій Маслобойщиков: драматичні зіткнення

Немає потреби знайомити наших читачів з режисером театру і кіно, художником Сергієм Маслобойщиковим – він уже не раз розповідав на сторінках «Кіно-Театру» про свої театральні вистави, про свої плани, пов'язані переважно з театром. І от нарешті після тривалої перерви митець завершив художній фільм «Яса».

Сергій Маслобойщиков під час репетиції вистави «Verba» за «Лісовою піснею» Лесі Українки. Національний театр ім. І. Франка.

Розмову веде Лариса Брюховецька

– Сергію Володимировичу, ви знімали документальні фільми – «Люди Майдану» про Помаранчеву революцію і «Український аргумент» про Революцію Гідності, і вони побували на міжнародних фестивалях. Але документальне кіно все-таки має обмежену аудиторію. Тож вітаю вас із поверненням у кіно велике. У вас були конкретні задуми, які, на жаль, не втілились. І от нарешті! Розкажіть, як це сталося?

– Справді, у мене в житті багато інтересів – театр, образотворче мистецтво, кіно, тож ця пауза не означає, що я весь цей час нічого не робив. Я готував проекти, над деякими працював по два-три роки, фактично доводив їх до зйомок, а тоді, коли вже треба було виходити на знімальний майданчик, відмовлявся. Це пов'язано з великим нещастям у моїй режисерській долі: я не міг порозумітися з жодним продюсером. Зазвичай стосунки продюсера і